

81/1990

011011445,373

COBISS Ć

YU ISSN 0032—3578

Zbilja

časopis za kulturu, umetnost
i društvena pitanja
novi sad — godina XXXVI
cena 20 dinara

mart '90.

broj 373

cenzura i ideologija

zorica bobić

Knj. op. 11.445

živko dak: don kihot

misao ima reč

petru krdu

Ova misao nema pravo
da beskonačno čuti

mirna je
vedra je
biće osvetljena

otvorićemo joj ipak dosije
ima diplomu rimskog prava
ali je udožder po zanimanju
ponoviće mehanički tekst
na koji je prisiljena
da misli **ad usum**

ova će misao biti smeštena u bolnicu
gde će joj pripisati terapiju bez stida
iz intimnih ubedenja

što joj je rečeno da će je snaći
ne zavisi samo od Onog gore

željna da sačuva svoju sumnju
zamoljena je da ostane na svom mestu

u međuvremenu hladnoća se uvlači u kosti
večeras će padati sneg duboko u pamćenje
sa viškom istine
haleluja

S rumunskog preveo Vladimir Zorić

Budući da je cenzura poseban i nikako beznačajan vid recepcije književnog dela, neophodno je u analizi tako složenog fenomena uzeti u obzir odnos prema ideologiji, onako kako se on javlja u svojoj kritičkoj dimenziji znanjenja. Analiza ovog odnosa mora početi pitanjem o stvarnim moćima i dometima ideološkog utemeljenja svake kritike, tim pre što je i odnos između ideološkog i umetničkog kroz čitavu istoriju umetnosti i estetike, bio predmet brojnih, i izgleda, nepomirljivih sukoba. Bilo koji vid da taj odnos uzima nužno povlači za sobom uverenje da su umetnosti i ideologija, makar i samo nemošto, na neki način ipak povezane. Kako njihov odnos uistinu izgleda, moguće je pokazati tek pošto se odredi bit ideologije.

U najopštijem smislu ideologija se može odrediti kao svest u kojoj se postojeća realnost pokazuje u svojoj izokrenutosti kao jedina realnost. Suštinski, ideološka svest potire bilo kakve stvarne razlike između postojećeg kako jeste i mogućnosti da se ono promeni. Zato bi se njena osnovna svrha mogla odrediti kao funkcionalno uklapanje pojedinca ili društvene grupe u postojeću realnost. Ovakvo utemeljenje prioritarnih ciljeva svake ideologije istovremeno otkriva i njeno kardinalno opredeljenje: ukidanje alternativne svesti i alternativnog mišljenja.

Nivelacija stvarnog i mogućeg manifestuje se kroz inverziju njihovog odnosa. Zato fetišizacija postojećih društvenih odnosa u cilju njihovog opravdavanja, profilira ideologiju kao samoobmanjujuću svest u kojoj se konstituisanje čovekovog rodnog bića vrši putem podčinjavanja pojedinaca **OPSTEM**: državi, vlasti, političkim institucijama. Zahtev koji se postavlja pred pojedinca može se prepoznati u potrebi suspenzije ličnog u ime tog apstraktno **Opšteg**, koje se pojavljuje kao najviše dobro i vrhovna vrednost, čime se otkriva ekspanzionistički karakter ideologije i njena potreba da bez izuzetka prožme sve sfere društva. Pojavljujući se kao zvanična institucija (kao je to još Altiser pokazao) ideologija opravdava postojeći sistem ali i samu sebe, zastupajući, dođuše u različitim varijantama, Lajbnicovo pravilo o najboljem od svih mogućih svetova, čime se istovremeno postojeći politički poredak i njegove norme, fiksiraju kao stvarnost koja je ontološki iznad pojedinca. Njena lažnost se ne sastoji, dakle, toliko u koncipiranju jedne lažne slike stvarnosti, koliko se »krije iza potvrđivanja jedne stvarnosti«¹.

Suštinu ideologije R. Bart je našao u mitovima koji na najbolji mogući način pokazuju njenu mistifikatorsku prirodu. Namećući norme kao prirodne zakone koji se moraju bespogovorno prihvatiti, mit produžava život sistemu i služi kao njegov izraz. Koncept mita koji je u osnovi svake ideologije opravdava se argumentom da je njeno delovanje u suštini derealizacija: »Ono kiti i oprema ono nestvarno svim prividima stvarnosti, a to nestvarno samo je stvarnost izmenjene prirode«². Sveobuhvatnost ideologije i njena ekspanzionistička priroda, mogu se videti u činjenici da ona ne samo što raspolaze različitim sredstvima izra-

žavanja i prinude (što je posebno upadljivo u jeziku kao mediju), nego nastoji da prodre gotovo u sve institucije za koje je karakteristično da pored svojih javnih funkcija »imaju i jednu tajnu, skrivenu dužnost a to je služenje vladajućoj klasi«³.

Oblast kulture je u najširem smislu ono polje koje u potpunosti pripada ideologiji. Po rečima Difrema ona »prodire svuda u doživljeno i to pod okriljem kulture i u njenom znaku«⁴. Suštinska odlika ideologije je i njena potreba za dominacijom, koju realizuje stalnim pozivanjem na moć i vlast, što sa svoje strane rezultira potčinjavanjem, strahom i poslušnošću. Ona u tom smislu ne priznaje kategorije ličnog izbora i opredeljenja jer traži poistovećenje individualnog, u svim njegovim vidovima, sa sistemom normi koje brani. Moć institucija vlasti može se sagledati u činjenici da ideologija koja ih profilira, prisvaja pravo tumačenja svih pojava i to tako da je budućnost ne zanima koliko sadašnjost, dok prošlost frizira prema trenutnim potrebama dnevne politike, mi reći protivrečja i dovodeći stvari i pojave u stanje ravnoteže. Zbilja koju brani ideologija uvek je represivna što je dovodi u veoma blisku vezu sa manipulacijom. Tako, nalažući pasivno prepuštanje toku događaja ona omogućava da se, na primer, zapovest »zaspi!« javlja pre svega tamo gde poprima neposredno »suprotnu formu, od famozne staljinističke 'budnosti' pred neprijateljima socijalizma, pa do nacizma«⁵. Utoliko je i ubedivanje, odnosno, »skriveno ubedivanje« njeno osnovno sredstvo. Ona potvrđuje svoju arbitrarnost pozivajući se na neki od javno promovisanih autoriteta. Zato se

Don Quijote de la Mancha

dušan ristić: don kihot

